

000331

**Peer Reviewed Multi-Disciplinary
Annual National Indexed Research Journal
Published as per UGC (India) Guidelines**

**Impact Factor
5.455
www.sjifactor.com**

**ISSN 2349-9370
Vol. 7 Issue 4
Jan. 2020
Special Issue**

Research Journal of India

www.researchjournal.net.in

www.indiramahavidyalaya.com

www.mmcdarwha.org

Special Issue

**One Day Interdisciplinary National Conference on
Recent Trends and Issues in Humanities
Organized by Mungasaji Maharaj Mahavidyalaya, Darwha
11 January 2020**

Published By
DBMRC

INDIRA MAHAVIDYALAYA

KALAMB, DIST. YAVATMAL, MAHARASHTRA 445 401 (India)

In Collaboration with
Principal

MUNGASAJI MAHARAJ MAHAVIDYALAYA

DARWHA, DIST. YAVATMAL, MAHARASHTRA 445 202 (India)

26	Study of Recent Trends in Indian Economy	Prof. Dr. Ronil Kulbhushan Ahale	114-116
27	भारतीय अर्थव्यवस्थेतील पैशाचे बदलते स्वरूप	प्रा.डॉ. निलम एम. छंगाणी	117-119
28	स्थावर संपदा (नियमन व विकास) कायद्याचे आर्थिक विश्लेषण	प्रा. डॉ. अमोल गिरिधरराव आवंडकर	120-122
29	भारतीय अर्थव्यवस्थेतील नगद मुक्त व्यवहार	डॉ. डी. के. राठोड	123-125
30	Recent Trends In Indian Economy	Ms. A.D. Naikwad Ms. K.P. Nimkar	126-128
31	भारतीय अर्थव्यवस्थेचे बदलते स्वरूप	प्रा. डॉ. दिपक कुटे	129-134
32	भारतीय अर्थव्यवस्थेत अधिकोषन व्यवसायातील आधुनिकता	डॉ. शंकर मारोती सावंत	135-139
33	भारतीय अर्थव्यवस्थेची दिशा व दशा	डॉ. पंकज मा. तायडे	140-144
34	महाराष्ट्रातील दुष्काळाची कारणमीमांसा	प्रा. गजानन आ. रहाटे	145-148
35	भारतातील कृषी क्षेत्र : समस्या व तांत्रिक उपाययोजना	अभिनव गजानन फुटाणे	149-152
36	विपणन सहकारी संस्था अर्थक्षमशेतीसाठी आवश्यक	प्रा. ए.एम. वानखडे	153-154
37	भारताची निर्यात कमी होण्याची कारणे	प्रा.डॉ. रूपेश कुन्हेकर	155-157
38	ग्रामीण जनतेचे शिक्षण व व्यवसाया संबंधीचे अध्ययन – यवतमाळ क्षेत्राच्या संदर्भात एक सर्वेक्षणात्मक अध्ययन	डॉ. संजय बा. राचलवार	158-161
39	भारतीय अर्थव्यवस्थेत शेतीचे महत्व	प्रा. डॉ. खुशाल वि. ढवळे	162-164

(या नियतकालिकात प्रकाशित झालेल्या लेखांचे किंवा शोधनिबंधांचे अधिकार सुरक्षित असून इतरत्र प्रकाशनार्थ संपादक मंडळाची परवानगी घेणे गरजेचे आहे. मात्र या लेखांमधून अथवा शोधनिबंधांतून प्रकाशित मतांशी संपादक मंडळ, सल्लागार मंडळ किंवा प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. मूळ संदर्भ तपासून घेण्याची विनंती वाचकांना व अभ्यासकांना करण्यात येत आहे. मुद्रणदोषासह कोणत्याही चुकांबद्दल दिलगिरी व्यक्त केली जाईल; मात्र कायदेशीर बाबी कळव येथील न्यायालयांतर्गतच सोडविता येतील.)

Study of Recent Trends in Indian Economy

Prof. Dr. Ronil Kulbhushan Ahale

Assistant Professor

Dr. H. N. Sinha Arts & Commerce College, Patur, Dist. Akola
Email: ronil_online@rediffmail.com Mobile No.: 9623936691

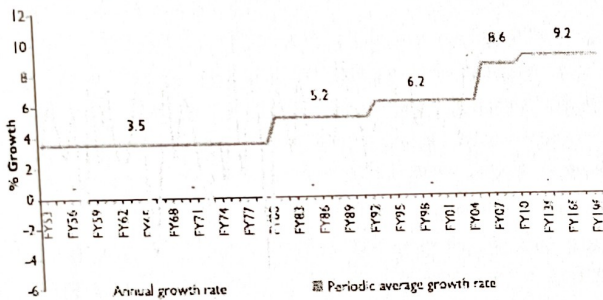
Abstract:

भविष्यात जागतिक वाढीस चालना देणारे इंजिन म्हणून भारताकडे अधिक वेगाने पाहिले जात आहे. सध्याच्या दशकात भारताची आर्थिक शक्यता पाहण्याइतपत हेच कारण आहे. आमचा अंदाज दर्शवितो की चालू दशकात 9.0% वाढीची भारताची शक्यता खूपच जास्त आहे. डी अँड बीच्या अंदाजानुसार, सध्याच्या दशकातल्या प्रवासात जेव्हा भारत उच्च विकासाचा मार्ग शोधत आहे, तेव्हा अखेरीस ते वित्त वर्ष २०२० पर्यंत जपानच्या जीडीपी पातळीवर (सध्याच्या अमेरिकन डॉलरच्या २०१० पर्यंत) मागे जाईल. वाढत्या तरुण श्रम-वयाच्या लोकसंख्येसह उत्पन्नाच्या पातळीत होणारी वाढ खाजगी अंतिम खर्चाच्या विवेकी खर्चाचा वाटा वाढवून बचतीच्या दरात वाढ करण्याच्या दिशेने कार्य करेल. सध्याच्या दशकात शहरी लोकसंख्येची वाढ ही सर्वात महत्वाची लोकसंख्याशास्त्रीय बदल होईल.

Introduction:

सद्य दशक गहन बदलांनी समृद्ध होईल, जे आपल्याला आव्हाने आणि संधी दोन्ही देईल. सध्याच्या दशकासाठीचा आमचा अंदाज आम्हाला भविष्यातील आव्हानांची पूर्तता करण्यात आणि संधी मिळविण्यास मदत करू शकतो. सध्याच्या दशकात आर्थिक वाढ कमी खर्चात, टिकाऊ आणि पर्यावरणास सुसंगत अशा उर्जा गरजांची पूर्तता करण्याच्या दृष्टीने आव्हान आणेल. सध्याच्या दशकात नैसर्गिक संसाधनांवरील दबाव वाढेल. वाढती मागणी आणि पर्यावरणाची चिंता नवीनता अनिवार्य करेल. निराकरणास तंत्रज्ञानामध्ये खोटे बोलणे आवश्यक आहे जे उर्जा मागणीनुसार कार्यक्षम, टिकाऊ आणि पर्यावरणास सुसंगत असते आणि नैसर्गिक संसाधनांवरील विश्वास कमी करते.

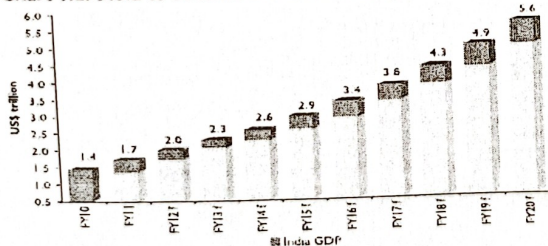
Chart 1.1: Indian economy: a shift to high growth path (growth in real GDP)

India's GDP is expected to record an average growth of around 9.2% during FY11-FY20.

Note: Data from FY12-FY20 are D&B forecasts. GDP at FC Constant Prices (2004-2005 series)
Source: CSO, D&B India

Chart 1.2: India to become a US\$ 5 trillion (current market price) economy by 2020

According to D&B's estimates, India is expected to be more than US\$ 5 trillion economy by FY20, equivalent to Japan (in terms of GDP in US\$) as of 2010.

Note: GDP figures are at MP Current Prices. GDP figures from FY12 are D&B forecasts
Source: CSO, RBI and D&B India

वेगाने विस्तारणार्था सेवा क्षेत्राद्वारे चालणार्था भारताची वाढ

वाढती शहरीकरण आणि औद्योगिकीकरणामुळे निव्वळ पेरणी क्षेत्रात घट झाली असली तरी कृषी क्षेत्राची सरासरी वाढ नोंदविली जाईल 3.3: (कृषी क्षेत्राच्या वाढीचा अंदाज सामान्य मान्सूनच्या गृहितकाने अधोरेखित केला जातो) FY 11-FY 20 दरम्यान सिंचन सुविधा, कोठार व कोल्ड स्टोरेज यासारख्या शेती पायाभूत सुविधांमध्ये गुंतवणूक वाढली आहे.

जीडीपीचा औद्योगिक घटक आर्थिक वर्ष 2011-2020 या आर्थिक वर्षात सरासरी 5.5: वाढीस लागेल, या खाजगी खर्चाच्या जोरदार मागणीमुळे, भारताच्या निर्यातीत वाढ, देशांतर्गत गुंतवणूकीतील वाढ आणि पायाभूत सुविधांच्या विकासावर सरकारचा भर दिला जाईल. उद्योगांमध्ये, 'मूलभूत, धातू आणि धातूचे मिश्रण उद्योग', 'धातू उत्पादने व भाग' आणि गुंतवणूकीची जोरदार मागणी आणि पायाभूत सुविधांच्या विकासावरील वाढीव खर्चामुळे परिवहन उपकरणांव्यतिरिक्त 'यंत्रणा आणि उपकरणे' चालू दशकात निरंतर वाढ होण्याची शक्यता आहे. याउपपर, उत्पन्नाची वाढती पातळी आणि मध्यमवर्गीय कामगार-वयाच्या लोकसंख्येच्या वाढीमुळे ग्राहकांच्या टिकारू वस्तूंना जास्त मागणी अपेक्षित आहे. आर्थिक वर्ष 2011-2020 या आर्थिक वर्षात भारताच्या वास्तविक जीडीपीमध्ये सरासरी 2.2 टक्के वाढ होण्याची अपेक्षा आहे. खाजगी वापराची मागणी, पायाभूत सुविधांवरील खर्च वाढविणे, गुंतवणूकीच्या कामातील भरीव वाढ आणि सेवा क्षेत्रात मजबूत वाढ. अपेक्षित आहे की जीडीपीच्या वाढीच्या परिणामी वास्तविक दरडोई उत्पन्नात लक्षणीय वाढ होईल आणि यामुळे लोकांच्या टक्केवारीत लक्षणीय घट होईल. दारिद्र्य रेषेखालील वाढत्या उत्पन्नाच्या पातळीसह, 2020 पर्यंत भारत कमी उत्पन्न असलेल्या देशातून मध्यम-उत्पन्न किंवा उच्च-मध्यम उत्पन्न असलेल्या देशात जाण्याची शक्यता आहे.

संप्रेषण आणि आर्थिक सेवा

सेक्टरल जीडीपी डेटाचे विश्लेषण हे वेगाने वाढीच्या टप्प्यात अर्थव्यवस्थेद्वारे दर्शविल्या गेलेल्या नमुना प्रकट करते. कृषी क्षेत्रातील सुमारे 4: वाढ असूनही, सकल जीडीपीमधील त्याचा वाटा वित्तीय वर्ष 10 मधील 14.6: वरून खाली येण्याची अपेक्षा आहे. हे मोठ्या प्रमाणात सेवेतील कर्षण वाढविण्याचे श्रेय दिले जाऊ शकते. सेवा क्षेत्राचा वाटा वित्तीय वर्ष 2011 मधील 35.7.3: वरून आर्थिक वर्ष 2012 मध्ये 38.0: पर्यंत वाढण्याची शक्यता आहे, तर जीडीपीमधील औद्योगिक क्षेत्राचा वाटा आर्थिक वर्ष 2011 मधील 21.9: वरून आर्थिक वर्ष 2020 मध्ये 28.8: पर्यंत वाढण्याची अपेक्षा आहे.

अर्थव्यवस्थेची अवस्था

2013-15 आणि 2014-15 दरम्यान कामगिरी जानेवारी 2015 मध्ये सरकारने 2004-05 ते 2011-12 या कालावधीत आधार वर्ष सुधारित केले. तसेच, सकल देशांतर्गत उत्पादनाच्या (जीडीपी) अहवालात बदल केले गेले, त्यानंतर जीडीपी फॅक्टर कॉन्स्टन्ट उद्योग-आधारित अंदाजानुसार मूलभूत किंमतींवर सकल मूल्य वर्धित (जीव्हीए) म्हणून सादर केला जाईल. 'बाजारभावानुसार जीडीपी' यापुढे 'जीडीपी' म्हणून संबोधले जाईल.

2018-2019 मधील भारतीय अर्थव्यवस्था ही सर्वात मोठी अर्थव्यवस्था म्हणून उदयास आली आहे. नियंत्रित महागाई, देशांतर्गत मागणीतील वाढ, गुंतवणूकीत वाढ, तेलाच्या किंमतीतील घसरण आणि इतरांमधील सुधारणेच्या पार्श्वभूमीवर आश्वासक आर्थिक दृष्टीकोन आहे.

जीडीपी निर्देशक	2018-19	2019-20
जीडीपी (स्थिर दर) (आयएनआर कोटी)	9,921,106	10,656,925
वाढ (% मध्ये)	6.9	7.4
मूलभूत किंमतींवर जीव्हीए (2011-12 किंमती) (आयएनआर कोटी)	9,169,787	9,857,672
वाढ (% मध्ये)	6.6	7.5

मागणी बाजूला 2014-15 मध्ये जीडीपी कामगिरी (वापर, गुंतवणूक आणि निव्वळ निर्यातीचा समावेश)

मागणीनुसार 2014-15 मध्ये खाजगी अंतिम वापराची वाढ 7.6 टक्क्यांवर गेली प्रगत अंदाजानुसार 2013-14 मधील 6.5 टक्क्यांवरून. अर्थव्यवस्थेच्या निश्चित भांडवलाच्या निर्मितीत वाढ झाली परंतु एकूण मागणीत त्यांचा वाटा टक्क्यांवर गेली.

2014-15 मध्ये निर्यातीत 0.9 टक्क्यांच्या तुलनेत केवळ 0.9 टक्क्यांची वाढ नोंदली गेली 2013-14. दुसरीकडे, आयात 2013-14 मधील -8.4 टक्क्यांवरून -0.5 टक्क्यांवर गेली आहे 2014-15 मध्ये, प्रामुख्याने चालू वर्षात आंतरराष्ट्रीय तेलाच्या किंमतींमध्ये मोठ्या प्रमाणात घट झाल्यामुळे तेल आयात बिल संकुचित केले गेले 2015-16 साठी जीडीपी दृष्टीकोन चालू आर्थिक वर्षात भारतातील आर्थिक स्थितीत लक्षणीय सुधारणा झाली आहे. तसेच, वैश्विक मागणीच्या परिस्थितीच्या परिस्थितीत सेवांमध्ये वाढ आणि उत्पादन वाढीमुळे देशांतर्गत मागणी मजबूत होण्याकडे लक्ष वेधले जाते. तथापि, देशातील बांधकाम आणि खाणकामांच्या कामांविषयी अजूनही चिंता आहे. कमकुवत पावसामुळे शेतीचाही फटका बसला, परंतु पुढच्या वर्षापर्यंत त्याचा गळती होण्याची चिन्हे दिसत नाहीत. सुधारणांबाबत सरकारच्या वचनबद्धतेच्या प्रकाशात, देशांतर्गत स्थूल आर्थिक पैरामीटर्सचा दृष्टीकोन सर्वसाधारणपणे आशावादी आहे आणि 2016-17 मध्ये अंदाजे 8.5 टक्क्यांनी वाढ होण्याची शक्यता आहे.

2015-16 साठी जीडीपी दृष्टीकोन

चालू आर्थिक वर्षात भारतातील आर्थिक स्थितीत लक्षणीय सुधारणा झाली आहे. तसेच, वैश्विक मागणीच्या परिस्थितीच्या परिस्थितीत सेवांमध्ये वाढ आणि उत्पादन वाढीमुळे देशांतर्गत मागणी मजबूत होण्याकडे लक्ष वेधले जाते.

तथापि, देशातील बांधकाम आणि खाणकामांच्या कामांविषयी अजूनही चिंता आहे. कमकुवत पावसामुळे शेतीचाही फटका बसला, परंतु पुढच्या वर्षापर्यंत त्याचा गळती होण्याची चिन्हे दिसत नाहीत. सुधारणांबाबत सरकारच्या वचनबद्धतेच्या प्रकाशात, देशांतर्गत स्थूल आर्थिक पैरामीटर्सचा दृष्टीकोन सर्वसाधारणपणे आशावादी आहे आणि 2016-17 मध्ये अंदाजे 8.5 टक्क्यांनी वाढ होण्याची शक्यता आहे.

दृष्टीकोन आणि आव्हाने

आउटलुक

कमकुवत जागतिक मागणी आणि पुरवठा वाढल्यामुळे तेलाच्या किंमती अल्प-मुदतीत कमी राहतील अशी अपेक्षा आहे. कमी प्रमाणात आंतरराष्ट्रीय मागणी आणि सोयीस्कर पुरवठ्यामुळे जागतिक कमोडिटी किंमती कमी होत आहेत आणि 2015 मध्ये कमकुवत राहतील अशी अपेक्षा आहे उच्च ग्रामीण वेतन, किमान आधारभूत किंमतींची उच्च पातळी आणि इनपुट खर्चात वाढ यासारख्या वाहनचालकांच्या वाढीतील घट यामुळे अन्नधान्य चलनवाढ मर्यादेच्या आत आहे.

आव्हाने

शेती व अन्न क्षेत्रात विविध क्षेत्रात गुंतवणूक करणे आवश्यक आहे जसे की संशोधन, शिक्षण, विस्तार, सिंचन, खते आणि प्रयोगशाळेसाठी माती, पाणी आणि वस्तू घरे आणि कोल्ड स्टोरेज आहेत. राज्यांमधील उत्पन्नामध्ये बरीच तफावत कायम आहे. उर्वरित जगाच्या तुलनेत विविध अब्ज उत्पादक राज्यांचे तुलनेने वेगवेगळ्या पिकांमध्ये कमी उत्पादन आहे. हवामान क्षेत्रामध्ये संभाव्य मर्यादेपर्यंत उत्पादन-अंतर कमी करण्याची आवश्यकता आहे.

कृषी वस्तूसाठी राष्ट्रीय सामाईक बाजारपेठ निर्माण करण्यासाठी राज्ये बोर्डात आणण्याची गरज आहे.

संदर्भ

1. अजिताभ, ए. आणि मोमाया, के. के. (2004) 26 (2), 65-77
2. अल्वारेझ, एस.ए. आणि बार्नी, जे.बी. (2001) अकादमी ऑफ मॅनेजमेंट एक्झिक्युटिव्ह, 15, 139-148.
3. गुप्ता आर एल संस्करण-, 3 2001

